

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 40, Ağustos 2019, s. 208-229

ISSN: 2149-0821 Doi Number:<http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.5222>

Dr. Öğr. Üyesi, Erhan ALPASLAN

KSÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

(ORCID: 0000-0001-7251 6733) ealpaslan@ksu.edu.tr

İsmail AKDENİZ

KSÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisan Öğrencisi

isakdeniz_46@hotmail.com

CHP PARTİ MÜFETTİŞİ ŞEVKET ÖDÜL'ÜN 1936 TARİHLİ TEFTİŞ RAPORUNDA MARAŞ VİLAYETİ İLE İLGİLİ BAZI TESBİTLER

Özet

Siyasi partilerin kontrol mekanizması olarak işlevini yürüten parti müfettişliğı kurumu CHP'nin kullanmış olduğı ve geçmiş Cumhuriyet öncesine dayanan bir sistemdir. Parti içi düzen ve kontrolü sağlamak için kurulan parti müfettişliğı İttihat ve Terakki Cemiyeti Nizamnamesinden örnek alınarak CHP'nin bünyesine dahil edilmiştir. Ülke ilk aşamada 14 bölgeye ayrılmış her bölgenin başına bir müfettiş tayin edilmiştir. 1931 yılına kadar varlığını sürdüren parti müfettişliğine 1931 yılında kabul edilen tüzükle son verilmiştir. Ancak 1935 yılında yeniden düzenlenen CHP Teftiş Talimatnamesi ile görev ve sorumlulukları yeniden düzenlenen müfettişler geniş yetkilerle buldukları bölgeleri denetlemişler ve hazırladığı raporları genel merkeze göndermişlerdir. Bölgelere gönderilmiş olan müfettişler burada yaptıkları çalışmalar ile bölgenin temel sorunlarını tespit ederek, çözüm yollarını hazırlamış oldukları raporlarda ortaya koymuşlar ve bu raporları merkez teşkilatına göndermişlerdir. Parti merkez teşkilatı bu raporlar doğrultusunda bölgenin sorunlarının çözümü için yol haritasını belirlemiştir. Müfettişler görev yaptıkları illerde parti teşkilatı ve çalışmalarının yanı sıra şehrin sosyal, ekonomik, eğitim ve kültürel durumu ile ilgili hususları hazırladıkları raporlarda ele almışlardır.

CHP'nin parti müfettiş Şevket Ödül 1936 yılında Maraş ve çevresini teftiş edip hazırladığı raporlar ile parti merkezine bölge hakkında ayrıntılı bilgiler

vermiştir. Hazırlanan bu raporlar sayesinde, bölgenin temel ihtiyaçlarının giderilmesi ile ilgili birçok meselenin gün yüzüne çıkması sağlanırken, aynı zamanda bölgedeki insanların hükümet ve partiye olan tutumları da tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra partinin merkez-taşra ilişkileri bakımından geniş bir şekilde önemli veriler elde edilmesini sağlayan bu raporlar tek parti döneminde izlenen politikaların taşradaki yansımalarının görülmesinde oldukça önemli olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şevket Ödül, Parti Müfettişliği, C.H.P, Maraş, Teftiş,

**SOME DETECTIONS ABOUT MARAŞ PROVINCE FROM 1936
DATED INSPECTION REPORT OF ŞEVKET ÖDÜL THE PARTY
INSPECTOR OF**

Abstract

The corporation of party inspectorship, performing as a control mechanism political parties, is a system which was rooted before republic, and used by CHP. The part inspectorship, established to provide intra-party discipline and control, was incorporated into CHP by modeling he regulations of party of union and progress.

At first the country was divided into 14 regions, and each region an inspector was assigned. Continued to 1931, party inspectorship was ceased with a statue adopted in 1931. But in 1935, the inspectors whose duties and responsibilities reconstituted according to re-arranged inspection guideline of CHP, checked their areas with a wide authority, and sent their reports to the headquarter. The inspectors sent to different regions, determined main problems of the provinces and revealed the solutions in their reports, and then they sent them to the headquarter. So, the headquarter made a roadmap in order to solve these problems. The inspectors, examined not only the party governance, but also, they prepared detailed reports about cities they were responsible for, concerning social, economic, cultural, educational and political issues.

In 1936 Şevket Ödül the party of inspector of CHP, inspected Maraş and surroundings and he gave detailed information to the headquarter about regions with his reports. Thanks to these reports, many issues concerning the meeting the basic needs in regions came to light and at the same time people's attitudes towards the government and the party were emerged. On the other hand, these reports, providing wide data about relationships between center and province, took very important place in seeing the outcomes of the party policy in single-party period.

Keywords: Şevket Ödül, Party Inspection, CHP, Maraş, inspection

GİRİŞ

Yurdun düşman işgalinden kurtulması için memleketin farklı bölgelerinin ileri gelenleri ve komutanlarının oluşturduğu bir teşkilat olan Anadolu Rumeli Müdafası-i Hukuk Cemiyeti siyasi parti niteliği taşıymıyordu. Millî mücadeleyi başarıya ulaştıran kadro siyasi bir teşekkülün

oluşturulması için Mustafa Kemal'in öncülüğünde çalışmalara başladı. I.BMM'nin görevini tamamlayarak kapanmasından sonra yeni meclisin açılabilmesi için seçimler yenilendi.

Yapılan seçimlerin sorunsuz sona ermesinden sonra 2 Ağustos 1923 de II. Meclis açıldı. Mustafa Kemal 13 Ağustos 1923 de Meclis başkanı seçildi. Bir gün sonra yani 14 Ağustos'ta ise Fethi Bey'in öncülüğünde ilk kabine kuruldu. 72 seçim bölgesinden 270 milletvekili ikinci meclise girmiş oldu. 17 Ağustos 1923'te 133 milletvekilinin katılımıyla CHP'nin kurulması için ilk toplantı yapıldı. Ülke içi siyasetin yoğun olduğu bu dönemde başkan olarak Mustafa Kemal ve parti Genel Sekreteri olarak Recep Peker'in imzalarının bulunduğu CHP'nin kuruluş dilekçesi İçişleri Bakanlığına verilerek parti kurulmuş oldu. Mustafa Kemal ve silah arkadaşları tarafından vücuda getirilen CHP, milli mücadele kadrosunun siyasallaşma hareketi olarak adlandırılmıştır (Aybars, 2007:360-362). Parti kurulduktan sonra meclis grubu başkanlığına Fethi Okyar tayin edilmiştir (Karatepe, 2018:26). CHP kuruluşundan sonra önemli bir konuma gelmiş, yeni devletin kurucu unsuru olarak ülkede etkisini arttırmıştır. Dönemin şartları doğrultusunda CHP, rejim ve parti üyelerini devlet karolarına getirmiştir. Böylece ülkede tek parti rejiminin alt yapısı oluşturulmuştur (Ahmad, 2014:80). Kuruluşundan kısa bir süre sonra yurt genelinde geniş bir örgüt ağı oluşturmaya çalışan CHP, merkez dışındaki parti üye ve yapılarını teftiş etmek amacıyla yılın bazı zamanlarını denetleme uygulamalarına ayırmıştır (Çetin,2015:1). Parti örgütlerinin denetimi, partinin yeterli yetişmiş kadrosunun bulunmadığı bu dönemde, parti merkezinin belirlediği mutemetlerin il örgütlerinin başına atanması ve diğer yandan parti müfettişliği kurumu oluşturularak sağlanmaya çalışılmıştır (Erdoğan, 2000:26).

5 Eylül 1923 hükümet programında ülkedeki idari taksimatın yenilenmesinin zaruri olduğu ayrıca bu taksimatın ilmi olmaktan ziyade hissi olduğu belirtilmiştir (Neziroğlu, 2013:69). Buna paralel olarak 1923 CHP Nizamnamesinin 82. maddesine göre vilayetler teftiş bölgelerine ayrılmıştır ve her bölgeye bir müfettiş tayin edilmiştir. Müfettişler o bölgedeki mutemetler ile parti teşkilatını teftiş etmekle görevlendirilmiştir (Kopar, 2015:1038). CHP 1925 yılında ülkenin tamamını 14 mıntıkaya ayırarak, her mıntıkaya bir parti müfettişi atamıştır (Uyar, 2012:77). Belirlenen parti müfettişlerinin kendi seçim bölgelerinin dışından olmasına dikkat edilmiştir (Turan, 2014:144). 1927 yılında yeniden düzenlenen CHP tüzüğü ile müfettişlerin seçimi ve görevleri ile ilgili detaylı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenleme ile müfettişler; Umumi Heyet-i İdare tarafından seçilip Umumi Riyaset Divanı tarafından atanacaktır. Tüzüğün 40.maddesine göre müfettişlerin buldukları bölgeyi her yönden denetleme yetkileri bulunmaktadır (Dursun, 2002:17). Tüzüğün 42. maddesince, müfettişler senede bir kez Genel Sekreterlik tarafından belirlenen bir tarihte parti genel merkezinde toplanacaktır. Bunların yanı sıra müfettişlere oldukça geniş yetkiler verilmiştir. Bu yetkiler dâhilinde müfettişlik makamı il örgütleri ve genel merkez arasında koordinasyonu sağlayan bir görev üstlenmiştir (Dursun, 2002:26).

Parti müfettişliği merkez ile il örgütleri arasında gereksiz bir bürokrasi oluşturduğu gerekçesi ile 1931 tarihli parti tüzüğünde yer almamıştır (Dursun, 2002:31). 1931 tarihli parti tüzüğünün 42. maddesine göre, parti teftişinde Umumi İdare Heyet-i üyeleri ile mebus veya parti mensuplarının partinin teftişinde müfettişlerin yerine vazifelendirilebileceği belirtilmiştir (CHP Teftiş Talimatnamesi, 1931:10). 1931 yılında yayınlanan CHP teftiş raporunda, parti örgütlerinin teftişinde dikkat edilecek hususlar belirtilmiştir. Parti müfettişlerinin teftiş sırasında cevaplamaları istenilen sorular belirlenmiştir (Karayaman, 2017:463). Belirlenmiş olan bu sorular arasında, idare heyeti faaliyetleri, parti teşkilatı ve hükümet arasındaki uyum, halkın

partie karşı tutumu, din istismarının yapıp yapılmadığı, partie üye olan ya da olmayan insanların şikâyetleri gibi farklı konular bulunmaktadır (Uyar, 2012:231-232). CHP taşra teşkilatının ve Halkevlerinin teftişi sırasında olumsuzlukların meydana gelmesi üzerine parti müfettişliği 1935 yılında yeni nizamnameye dâhil edilmiştir (Karayaman, 2017:463). Yeni nizamnamede parti müfettişlerinin Umumi İdare Heyet-i'ne, Umumi İdare Heyet-i üyeleri arasından, partili mebuslardan ya da parti mensuplarından tayin edileceği belirtilmiştir (Kopar, 2015:1038-1039). Recep Peker Hükümeti 2 Haziran 1935'te parti müfettişleri için CHP Teftiş Bölgeleri ve Teftiş İşleri Yürütme planını oluşturmuştur. Bu planda 23 Vilayeti kapsayan 7 teftiş bölgesi oluşturulmuştur. Bu planda müfettişlerin bölgeleri, görevleri, yetki ve sorumlulukları açıklanmıştır. Bu plan dâhilinde parti programının yayılması, örgütlerin parti tüzüğüne göre işleyişi sağlayıp sağlamadığı, parti ve hükümet arasındaki uyum, halkın partie olan tutumu, halkevleri, gençlik faaliyetleri ve partinin mali işleri müfettişlerin dikkat edeceği hususlar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte müfettişler gözlem ve düşüncelerini rapor halinde Genel Sekreterliğe sunacaklardır (Metinsoy, 2009:113).

Süreç içerisinde önemini giderek arttıran parti müfettişliği kurumu, CHP tarafından kontrol mekanizması olarak kullanılmıştır (Alpaslan ve Aydın, 2015:366). Bu doğrultuda CHP parti örgütlerini ve üyelerini denetlemek için 20 teftiş bölgesi belirlemiştir. Belirlenen bu bölgeler; Afyon, Ankara, Adana, Amasya, Artvin, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bolu, Erzincan, Denizli, Giresun, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kırşehir, Kastamonu, Maraş, Niğde, Sivas'tan ibaret olup 1940 yılında bu sayı yeni bölgelerin eklenmesiyle 25 daha sonra da 26'ya çıkarılmıştır (Koçak, 1992:469-471).

Kendi bölgelerinde parti teşkilatını teftiş eden Müfettişler bölgelerinde belli bir zaman kaldıktan sonra gözlem ve raporlarını genel merkeze sunarlar (Alpaslan ve Aydın, 2015:368). Bu raporlar partinin farklı büroları tarafından incelenir. Bürolar bu incelemeyi yaptıktan sonra raporları genel merkeze sunarlar (Metinsoy, 2009:113). Bu bürolar Umumi İdare Heyeti bünyesinde dört başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar ise şunlardır:

- 1) Parti ve partililik işleriyle uğraşan bürolar.
- 2) Kültür, eğitim ve basın faaliyetleri ile uğraşan bürolar.
- 3) İktisadi işlerle uğraşan bürolar.
- 4) Hukuk, bütçe, teşkilat yapılanmasındaki bürolar (Tunçay, 1992:319).

Bu büroların varlığı merkez yönetiminin taşra üzerindeki teftiş işlerini kolaylaştırmıştır (Alpaslan-Aydın, 2015:369). Makaleye konu olan Maraş'ı teftiş etmek için görevlendirilen Kırklareli Milletvekili Şevket Ödül 1936 yılında bölgede bulunmuştur.

1.CHP'nin Maraş Teşkilatı ve İl Yönetim Kurulu

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde CHP, ülkede yayınladığı nizamnameler ile partinin merkez yapısını oluşturduktan sonra ülkenin çeşitli vilayetlerinde taşra örgütlenmelerine ağırlık vermiştir (Gümüşalan,2014:174). 1927 nizamnamesinde, 1923 nizamnamesine göre il teşkilatları hakkında daha ayrıntılı bilgiler verilmiştir.1931 nizamnamesinde il mutemetlikleri kaldırılmış ve il kongrelerinin 2 yılda bir yapılmasına karar verilmiştir (Uyar,2012:246-248). CHP yayınlamış olduğu nizamnameler doğrultusunda taşradaki örgüt ağını yaygınlaştırmak için Maraş'ta da il örgütünü kurmuştur. İl örgütlerinin denetimini sağlayabilmek için yılın belli

dönemlerinde teftiş uygulamaları yapmıştır. Bu uygulamaların detaylı şekilde yapıldığı ilk dönem olarak 1933 yılı karşımıza çıkmaktadır. Konya Milletvekili Hamdi Bey Maraş ilini teftiş etmek için CHP tarafından görevlendirilmiştir. Hamdi Bey hazırladığı raporda CHP Maraş teşkilatının üzerine almış olduğu sorumluluğu tam manasıyla yerine getiremediğini, bu durumun gerekçesi olarak da parti yöneticilerinin il teşkilatına gereken önemi vermediği belirtmiştir. Parti yöneticilerinin, Cumhuriyet'in halk tarafından benimsenmesi, gençliğin yetiştirilmesi, irticanın ortadan kaldırılması gibi çeşitli formlarda görevlerinin olduğu fakat parti yöneticilerinin kişisel husumetlerinden dolayı bu görevlerinden uzaklaştığı belirtilmiştir. Bu durum ise yöneticilerin parti faaliyetlerini yürütme noktasında etkisiz kalmasına neden olmuştur. Bunların yanı sıra ilde parti kayıtlarının tüzüğe uygun tutulmadığı belirtilmiştir. Üyelerin parti aidat ücretlerini zamanında ödememesinin partinin bütçe hususunda sorunlar yaşamasına neden olduğu ifade edilmiştir. Maraş'ta parti yöneticilerinin parti programlarını yaymak yerine partinin otoritesini sarsıtları belirtilmiştir.

CHP yaşanan bu gelişmeler ışığında Maraş'ta parti otoritesinin sarsıldığı gerekçesiyle Maraş il teşkilatını yeniden yapılandırmak için Burdur Milletvekili Halit Onaran'ı görevlendirmiştir. Yine 1935 yılında yapılan teftişler sonucunda partinin il teşkilatında yeterli gelişmenin olmadığı belirtilmiştir (Gümüşalan,2014:175-177).

11.06.1936 tarihli CHP Genel Sekreterliği tarafından yazılmış olan resmi yazıda Maraş ilinin teftiş edileceği ve bu teftişi Kırklareli Milletvekili Şevket Ödül'ün yapacağı belirtilmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.1). Hazırlanan program çerçevesinde Kırklareli Milletvekili Şevket Ödül'ün Teftiş bölgesi Maraş olarak belirlenmiştir. Parti Müfettişinin teftiş işlerini nasıl yapacağı partinin tezkeresinde bildirilmiştir. Parti merkezi, müfettişin teftişe başlayacağı günden bir hafta önce parti başkanlığına teftişin nasıl yapılacağı hususunda bilgi vermesini istemiştir. Harcırah işleri için genel yönetim kurulu muhasip üyesi ile görüşülmesi gerektiği belirtilmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.2). 1936 yılı CHP verilerine göre partinin 63 il den 51'inde teşkilatı bulunmaktadır. Bu illerden biri de Maraş'tır. Maraş'ta partiye üye sayısı toplamda 10.497 iken partinin 4 ilçede teşkilat yapısı bulunmaktadır (Aydın, 2019:185). Maraş parti müfettişi olarak görevlendirilen Şevket Ödül'ün Genel Sekreterliğe sunmuş olduğu rapora göre CHP'nin Maraş teşkilatı; Merkez Kaza, Andırın, Göksun ve Elbistan olarak belirtilmiştir. Bu rapora göre İl Yönetim Kurulu Üyeleri; Reis Doktor Hasan Sükûti olmak üzere, Avukat Hami, Arif Şişman, Nedim Yazıcıoğlu, Remzi Öksüz, Ali Rıza Çuhadar, Öğretmen Refia ve Terzi Nuriye'den oluşmaktadır. Bu isimler hakkında Ödül'ün verdiği bilgilere göre üyeler genel olarak yüksek tahsilli ve zengin kişilerdir. Reis Hasan Sükûti; yüksek tahsilli, şehre önemli belediye hizmetleri yapan, çalışkan, dürüst ve ahlaklı bir kişidir. Üyelerden Remzi Öksüz; kolej mezunu olmasına rağmen tutucu bir kişidir. Ali Rıza Çuhadar; orta tahsilli, ziraat ve ticaretle uğraşan, zeki bir kişidir. Ancak eşinin Hristiyan bir şarkıcı olması muhalifleri tarafından kendisine karşı kullanılmakta ve bu durumdan dolayı halk tarafından sevilmemektedir. Avukat Hami; sosyal ilişkileri zayıf ve menfaatine düşkün bir kişidir. Bu vasıflara sahip olması, muhalifleri tarafından, partiye zarar verebileceği düşüncesine neden olmuştur. Arif Şişman; şehrin varlıklı kişilerinden biridir. Nedim Yazıcı; ahlaklı ve karakterli bir kişi olarak bilinmektedir. Kadın üyelerden Bayan Refia; halk tarafından sevilen bir öğretmendir. Bayan Nuriye ise; Maraşlı eski bir defterdarın kızıdır. Halkevi ehliyetnamesi olmadığı halde Halkevi müdürlüğüne getirilmesi, halkın tepkisine neden olmuştur. Görüldüğü üzere heyet farklı meslek gruplarından oluşmaktadır. Ödül, yönetim kurulu üyeleri arasında uyum ve düzenin istenilen

düzeyde olmadığını belirtmiştir. Ayrıca üyelerin parti otoritesini sarsacak herhangi bir faaliyetlerinin söz konusu olmadığını ifade etmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.3-4).

2.Maraş Teşkilatının Çalışmaları ve Denetim Faaliyetleri

Kırklareli Milletvekili Şevket Ödül 1936 yılında, Maraş vilayeti CHP teşkilatını ve Maraş Halkevi örgütlerini teftiş etmek amacıyla görevlendirilmiştir. Ödül, Maraş vilayeti izlenimlerini raporlaştırarak 28 Ekim 1936 da CHP Genel Sekreterliğine sunmuştur. 28 Ekim 1936 tarihli rapora göre *“Maraş, tabii güzellik ve zenginliklere sahip, asil, kahramanlık ruhu taşıyan ancak çevresindeki illere nazaran geri kalmış bir vilayettir.”* Ödül; Maraş'ın eski bir vilayet olmasına rağmen kazaları ile ulaşımı sağlayacak yollarının olmadığını, ekonomik sıkıntılarının bulunduğunu, halkın genelinin birkaç aile dışında fakir olduğunu, yönetimde olan kişilerin buldukları mevkilerde memleket menfaati yerine kendi menfaatlerini ön planda tuttuklarını ve memleketin gelişmesine katkı sağlamadıklarını, bu durumdan dolayı da vaziyete hâkim bir heyet meydana getirmenin güç olduğunu belirtmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.9).

Şevket Ödül Maraş'ta kaldığı süre içerisinde CHP'nin faaliyetlerini teftiş edip, edindiği bilgileri ve kanaatini ortaya koymuştur. Ödül; Maraş il teşkilat başkanlığı görevini valinin yerine getirdiğini, büroların faaliyetlerinin iyi olduğunu ve toplantı tutanaklarının karar defterine geçirildiğini bunun yanı sıra eski defterlerin de yeniden düzenlenerek muntazam hale getirilmeye çalışıldığını ifade etmiştir. Büroların yaptıkları çalışmalara rağmen parti programının halka duyurulması noktasında yetersiz kaldıklarını belirtmiştir. Vilayet merkezinde CHP teşkilatına ait on yedi ocak bulunduğu ve bu ocakların sadece altısının toplantı yerinin olduğunu, bazı ocakların bütçe yetersizliği gerekçesi ile toplantılarını yapamadıklarını belirtmiştir. Ocaklarda sadece üye kayıt defterlerinin mevcut olduğunu ve üye kayıtlarının ise tüzüğe uygun yapıldığını, (B.C.A., 490.01/688.328.1.5) partiye kayıtlı olan üyelerin il nüfusa oranının %9 olduğunu belirtmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.6). Ödül'e göre; Maraş'ta on yedi mahalle ocağına lüzum yoktur, beş altı semt ocağı daha iyi toplanır ve çalışabilir. Ödül, ocak yönetim kurulları ile toplu ve ayrı ayrı görüşüğünü, saf ve temiz kalpli insanlar olmalarına rağmen hiçbirinde partili heyecanı olmadığını ifade etmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.5).

CHP Maraş il teşkilatı partinin belirlediği nizamnameler doğrultusunda çalışmalarını yürütmüş ve hizmet etmiştir. Bu hizmetlerden en önemlisi Maraş'ın elektriğe kavuşturulmasıdır. Belediye başkanı Doktor Hasan Sükûti iki sene içinde şehre elektriği getirmiş, hastalık yayan derelerin üzerini kapatmış, yollar açmış, yeni bir mezarlık ve bir bahçe meydana getirmiştir. Belediye başkanının eski mezar taşlarını kaldırım taşı olarak kullanması, muhaliflerinin tepkisine yol açmış ve hakkında şikâyetler yapılmıştır. Yapılan şikâyetlerin incelenmesi sonucunda herhangi bir yolsuzluk yapmadığı belirlenmiştir. Şevket Ödül, belediye başkanı Hasan Sükûti'nin ahlaklı ve partiye bağlı bir yönetici olduğunu belirtmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.3).

CHP Maraş il teşkilatı yönetiminde Maraş'ın zengin ve köklü aileleri önemli görevler almıştır. Bu ailelerden biri de Kadioğlulardır. Parti idaresinin yanı sıra farklı görevleri de mevcut olan Kadioğluları buldukları makamın gücünü ayrılık içinde buldukları ailelere, gruplara ve kurumlara karşı kullanmışlardır (B.C.A., 490.01/688.328.1.10). Çeltik ziraatını elinde tutan Kadioğluları'nın bu ziraatın yapılması için gerekli olan suların dağıtım ve taksiminde güçlükler çıkardığı tespit edilmiştir (B.C.A., 490.01/686.328.1.93) Mevcut durum, Maraş vilayeti CHP yönetiminde bulunan Kadioğlularına karşı bir muhalefetin oluşmasına

neden olmuştur (B.C.A., 490.01/686.328.1.97). Güçlü ve nüfuzlu ailelerin bulunduğu Maraş'ta, temel mücadele parti teşkilatına hâkim olabilmektir (Aydın, 2019:190). Kadioğullarına muhalif olan ailelerin başında Bayezitzadeler olmakla beraber Kısakürekzadeler, Öksüzadeler, Şişmanzadeler, Nazifzadeler, Sarıfakızadeler, Şirikçizadeler gibi şehrin ileri gelen aileleri vardır (B.C.A., 490.01/686.328.1.92). Ancak Kadioğulları, parti içindeki gücünü kullanarak kendilerine karşı olan şikâyetleri CHP' ye muhalif tavır gibi göstermişlerdir. CHP Genel Merkezine gönderdikleri yazılarda, Bayezitzadelerin tepkisini şikâyet edip olayı siyasi bir durum gibi göstermeye çalışmışlardır (B.C.A., 490.01/686.328.1.98). Parti müfettişi Şevket Ödül raporunda, Kadioğulları ailesinin belediye ve valilik üzerindeki hâkimiyetinin sona erdiğini, nüfuzları kırılan Kadioğulları ailesinin artık belli etmese de kırgın ve küskün vaziyette olduğunu belirtmiştir. Ödül'e göre, Kadioğullarının nüfuzu kırıldıktan sonra bazı *muzır* kişiler şımarmıştır. Parti içi vaziyetin karışıklığından dolayı parti başkanlığına Halit Onaran tayin edilmiş ve Onaran duruma hâkim olmaya çalışmıştır.

Kadioğullarının parti ve belediye görevleri ellerinden alındıktan sonra yerine gelenlerde ortaya çok farklı bir durum koyamamıştır. Belediye ve partiye sırf Kadioğullarına muhalif diye kabul edilen kişilerin *seciyesi* zayıftır. Bu kişilerden biri de Hamit Beşkardeşlerdir. Mezar taşlarının kaldırım taşı olarak kullanılması hususunda halkın taassuplarını kamçılıyarak parti prensiplerine aykırı davrandığı ve parti içi düzeni bozduğu gerekçesi ile genel kurul kararıyla il yönetim üyeliğinden çıkarılmıştır. Bu karar il yönetim kurulu aleyhtarları tarafından eleştirilmiştir. İl yönetim kurulu aleyhinde çalışmalar yapan ve her fırsatta partiye girmeye çalışan kişilerden biri de Dişçi Turgut Beydir. Ahali partisini merkezden önce Maraş'ta kurmuş ve başkanlığını yapmış olan Turgut Bey cahildir. Cahil pek çok kimseyi etrafında toplayarak Halkevi yönetim kuruluna alınmış fakat daha sonra buradan çıkarılmıştır. Ödül'e göre partiye girebilmek için Kadioğullarının nüfusunu kıranlardan birisi olmayı *şeref hissesi* kabul eden güvenilir olmayan bir adamdır. Doktor Emin ve Ata Bey olmak üzere iki de arkadaşı vardır. Ödül'e göre Doktor Emin; geri kafalı, hisleriyle hareket eden ve çabuk aldatılabilen bir şahsiyettir. Gençler birliği başkanı Ata Bey, haris ve didişmekten zevk alan bir ihtiyardır. Kadioğulları nüfusunu kırmak için evvela gençler birliği teşkilatını kurmuş, sonra Başbakan İsmet İnönü Maraş'a geldiğinde " *Maraş gençleri Cumhuriyetin feyzini bekler* " yazılı bir pankart açtırmıştır. Ödül'e göre, 70 yaşında gençler birliği teşkilatını Kadioğullarını devirmek maksadıyla kuran Ata Bey'in, 75 yaşında partiye girme isteğinin temiz bir arzu ve duygu olmadığı açıktır (B.C.A., 490.01/688.328.1.10).

Şevket Ödül raporunda Turgut Bey, Ata Bey ve arkadaşlarının, Kadioğulları baş düşmanları oldukları halde onlardan yardım isteyebilecek kadar ihtiraslarına yenik düştüğünü belirtir. Ödül, Kadioğullarının kırgınlık ve küskünlüklerine rağmen partiye olan manevi bağlılıkları nedeniyle buna mahal vermeyeceklerine inanmaktadır. Kişisel menfaatlerin ön plana çıktığı il teşkilatında, bir parti ruhunun bulunmadığını ve bu şartlarda halkın partiye temayülünü arttırmanın güç olduğunu belirtmiştir.

Belediye encümen seçimlerinde halkın beklentileri karşılanmamıştır ve hatta parti mensuplarını gücendirecek bir netice olmuştur. İl encümen üyeleri olarak, Jandarma kumandanının karısı, Maarif müdürünün karısı, atanmış belediye reisinin karısı, Elbistanlı Arif seçilmiştir. Kazanın nüfus kayıtlarında yer almayan bu kadınların seçilmesi, halkın bilhassa yerli kadınların rencide olmasına neden olmuştur. Ödül Maraş'ta her ne kadar fikir ve çıkar ayrılıkları mevcut olsa da mahalli idare encümenlerinin kendi aralarından seçilmesi suretiyle

haklarına riayet edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu sebeplerden dolayı mevcut il yönetim kurulunun pozisyonunun sağlam olmadığı, (B.C.A., 490.01/688.328.1.11) yönetimdeki kişi değişikliğinin parti için bir zaaf değil belki kuvvet olabileceğini söylemiştir. Ödül, il yönetim kurulu içindeki mevcut fikir ayrılıklarının çalışmaya ve başarılı olmaya engel olmayacağını, bilakis parti işlerinde ortak hareket etmeyi sağlayacağı düşüncesinde olduğunu belirtmiştir.

Ödül, Maraş halkının maddi imkânları azda olsa çocuklarının eğitimine önem vermelerini takdir ile karşıladığını, bu çocukların memur olduktan sonra ilerde parti için çalışabileceklerini düşündüğünü belirtmiştir. Ödül raporunda, Maraş halkının partiye olan ilgisinin yetersiz olduğunu ve gençlerin partiye karşı heyecansız olduklarını belirtmiştir. Ocakların sıkı ve düzenli kontrolünün sağlanmaması durumunda, partinin varlığının ve gücünün zayıflayacağını ifade etmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.12).

3.Maraş Vilayetinin Sosyo –Kültürel ve Ekonomik Durumu

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Maraş; stratejik konumu, verimli geniş ovaları, önemli ticaret yolları üzerinde bulunması, su kaynaklarının yeterliliği ve doğal güzellikleri ile önemli bir yere sahiptir (Çetin, 2018:5). Maraş; Anadolu hâkimiyetini elinde bulundurmak isteyen devletlerarasında sınır teşkil etmiş ve önemli bir rol üstlenmiştir (Çetin, 2018:7). Maraş'ın Fransızlar ve Ermeniler tarafından işgal edilmesi ve yokluk içinde verilen Maraş Millî Mücadelesi, (Yetişgin, 2008:290) bölgesel bir direniş olsa da sonuçları itibari ile ulusal bir mücadele olmuştur (Doğan, 2014:119). Türk Millî Mücadelesinde kazanılan ilk zafer olması dolayısıyla da önemli bir yere sahiptir (Yetişgin, 2008:290).

24 Ekim 1935 tarihli ikinci genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Maraş'ın nüfusu 189.570 tir (Gökhan, 2019:814). Maraş, 1925-1926 yılında Pazarcık, Göksun, Elbistan ve Andırın olmak üzere dört kazadan meydana gelmiştir (Alpaslan-Aydın, 2015:379). 1936 yılı teftiş raporlarına bakıldığında Şevket Ödül, Maraş'ın siyasi, sosyo- kültürel ve ekonomik yönleri ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Maraş farklı inanç ve mezheplerden birçok etnik unsuru bünyesinde barındırmaktaydı. Halkın büyük çoğunluğu Müslüman olmakla birlikte Ermeni vatandaşı da mevcuttu. Ayrıca Rum, Protestan, Latin, Katolik ve Yahudi de vardı (Karataş, 2004:602). Ödül, Maraş halkını devlete ve milletine bağlı, vatansever, cesur, mert, (B.C.A., 490.01/688.328.1.7) asil ve kahraman olduğunu belirtmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.9). Maraş halkı temiz, güzel ahlaklı ve açık sözlü insanlardır. Güvenilir bir şehir olan Maraş'ta hırsızlık ve cinayet olaylarına çok az rastlanmaktadır (Atalay, 2008:120).

Ödül raporunda Maraş'ta ki sınıfsal ayrımı şu şekilde açıklamıştır; ekonomik durumu çok iyi olan birkaç aile, ekonomik durumu kötü olan büyük bir kesim ve ekonomik durumu orta olan geniş bir kesim olarak ifade etmiştir. Orta kesim iktisadi durumun gerilemesinden en çok etkilenen grup olmuştur (B.C.A., 490.01/688.328.1.9). Ödül, halkın '*ahlak kavramı ile taassup karanlığını*' birleştirdiklerini ifade etmiştir. Bu taassubun zenginlerin servetlerini arttırmalarında bir araç olarak kullanıldığını belirtmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.7).

Maraş'ta halkın temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.1935 ve 1937 yılları arasında tahıl en fazla ekimi yapılan bitki olmakla beraber baklagil ve sanayi bitkilerinin oranı ise oldukça düşüktür (Gümüşalan, 2014:197). Maraş halkı ticareti kısıtlı oranda yapabilmıştır. Büyük sermayelerle iş yapan şirketlerin olmayışı ticaretin daha çok arz talep üzerine kurulmasına sebebiyet vermiştir (Alpaslan, 2018:183). Köylüler geçimlerini çiftçilik yaparak sağlamaktadır. Ödül raporunda belirttiğine göre az da olsa tarla sahibi olan köylülerin kendi

tarlalarını kasabalıya kiralayıp, onlara hizmet ediyor. Bunun en önemli sebepleri arasında ise köylünün bir ziraat yılı kendini geçindirecek ürüne sahip olmaması gelmektedir. Esas neden ise köylünün su nöbetlerini koruyamamasıdır (B.C.A., 490.01/688.328.1.6). Maraş'ta su hakimiyeti önem taşımaktadır (B.C.A., 490.01/688.328.1.7). Çeltik tarımı ise suya dayalı yapılmaktadır. Ödül, suların denetiminin çoğunlukla çiftlik sahiplerinin elinde olduğunu ve çeltik tarımında nüfuz sahibi olmanın önem taşıdığını belirtmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.6). Bu nüfuzu elinde bulunduran kişiler çeltik tarımında ve bu tarımın yapılması için gerekli olan suların dağıtımında adil olamamışlardır. Bu durum çiftçinin ve köylünün ezilmesine, çeltik üretiminin büyük zarar görmesine neden olmuştur (Çetin, 2018:61). Ödül'e göre; tüm bunlar köylülerin kendilerini istihdam eden beylerine karşı bir bağlılık oluşturmasına sebep olmuştur. Bu bağlılık köylülerin partiye yaklaşımlarını da etkilemektedir. Bu durum köylünün, oyunu manevi olarak bağlı olduğu partiye değil kendisini istihdam eden beylerinin dilediği partiye vermesine neden olmuştur (B.C.A., 490.01/688.328.1.6). Ödül pirinç kanununun su sorununu bir derece giderebileceğini belirtmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.7).

1936 yılı teftiş raporuna göre; eski bir vilayet olan Maraş'ın ekonomi alanında gerileme yaşadığı, bu durumun sebeplerinden birinin ise şehri kazalarına bağlayan yolların yetersiz olması belirtilmiştir. (B.C.A., 490.01/688.328.1.9). Maraş Cumhuriyet'in ilk yıllarında ulaşım alanında hızlı bir gelişme gösterememiştir. Şehir yol konusunda oldukça yetersiz ve merkezinde yeterli büyüklükte caddeler bulunmamaktadır. Şehri Antep'e bağlayan 52 km uzunluğundaki şose yol yapım aşamasında olup henüz tamamlanmamıştır. Daha önce başlanıp tamamlanmayan yollardan biri de Maraş-İslâhiye yoludur. Bu yol, Bağdat demiryolunun tamamlanması ile büyük bir önem kazanacaktır. Şehri kaza ve köylere bağlayan yollar ulaşım elverişsizdir. (Atalay, 2008:211-212). Bundan dolayı geliri en fazla olan kazası Elbistan'ı kendi ticaret pazarına dahil edememesi, ilişkilerinin en iyi olduğu Pazarcık kazasının da Antep'e dahil olması iktisadi hayatını olumsuz etkilemiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.9.). 1936 yılında Maraş-Eloğlu, Maraş-Göksun-Kayseri, Elbistan-Kapudere, Elbistan-Andırın-Üzücek yollarının yapım çalışmaları başlamıştır (Maraş Vilayet Gazetesi 29 Ekim 1936). Merkez Kaza'ya bağlı köylerin yol yapım çalışması başlamıştır (Maraş Vilayet Gazetesi 4 Haziran 1936). Hartlap- Maraş, Göllü-Maraş, Kerhan-Maraş köy yollarının yapımı devam etmektedir (Maraş Vilayet Gazetesi 4 Haziran 1936). Göksun yolunda bulunan Güredin köprüsü tamamlanmıştır (Maraş Vilayet Gazetesi 9 Temmuz 1936).

Cumhuriyet rejiminin eğitim politikalarının genel amacı kırsal kesimlerdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerini yaygınlaştırmak olmuştur. Bundan dolayı bölgedeki eğitim öğretimi faaliyetlerinin yapılmasına katkı sağlaması için gezici öğretmenlik uygulamasına geçilmiştir (B.C.A., 490.01.496.1997.3.).

Maraş vilayeti eğitim öğretimi faaliyetlerinde dikkat çekici bir ilerleme gösterememiştir.1935-1936 eğitim öğretimi yılında Maraş Vilayetinde 51 ilkokulda 4203 öğrenci eğitim alırken vilayet genelinde ilkokullarda 92 öğretmen görev almıştır (Maraş Vilayet Gazetesi 26 Ağustos 1937). Maraş vilayeti okur yazarlık ortalaması olarak sürekli ülke ortalamasının altında kalmıştır (Temizer, 1987:53).

CHP dernek veya kuruluşların kendi himayesinde olmasını istemiştir.1931 Tüzüğünde spor kulüplerinin parti tarafından himayesine karar verilmiştir. Daha sonra birçok dernek ve kuruluş parti ile ilişkili hale getirilmiştir. 31 Mayıs 1936 tarihli genelgede; partiye bağlanacak olan tüzel kişiliklerin partiye bağlanabilme şartları arasında önemli ifadeler yer verilmiştir. Bu

genelgeye göre bu kurumların kendi kongre ve genel kurullarında partiye bağlılıklarını karar altına almaları şartı sunulmuştur. Ayrıca bu kurumların başkan ve yönetim kurulu üyelerin parti onayından geçmiş olmaları gerekmektedir (Aydın, 2018:120-121). Maraş'ın sosyal faaliyetleri ile ilgili değerlendirmede bulunan Ödül'ün verdiği bilgilere göre, spor kulüpleri ve gençlik faaliyetleri yeterli değildir. 1936 yılında Maraş'ta *Kurtuluş, Turan ve Aksu* adında üç spor kulübü vardır. Kulüpler için parti binasında birer oda verilmiş ve kapılarına levhaları asılmış olmasına rağmen bu kulüplerin faaliyetleri yeterli değildir. Kulüplerden birinin yüzden fazla üyesi olmasına rağmen senede bir yapılan toplantısına 5-6 kişinin katılımı ancak sağlanabilmektedir. Gençler sporun güreş dalına daha meyilli oldukları için bir güreş kulübü açmak ve bu alanda ilerleme sağlamak istemektedirler. Raporunda, şehrin dağa yaslanmış olmasının spor faaliyetleri için geniş bir alanın bulunmamasına neden olduğu belirtilmiştir. Bundan dolayı ise gençlerin mevcut spor ihtiyacının karşılanamayacağı ifade edilmiştir. Raporunda, Maraş'ta Kızılay, Tayyare, Saraçlar ve Fırıncılar cemiyetinin bulunduğu belirtilmiş fakat çalışmalarıyla ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.6).

1934 yılında çıkarılmaya başlanan '*Maraş*' vilayet gazetesi, (Maraş Vilayet Gazetesi, 4 Eylül 1934) 1936 yılında Maraş Halkevi bünyesinde çıkarılmaya devam edilmiştir (Maraş Vilayet Gazetesi, 4 Haziran 1936). 1936 yılı teftiş raporunda ise, Maarif müdürü yönetiminde haftada bir kez yayınlanan gazeteden, parti fikirlerinin halka ulaştırılmasında da faydalandığı belirtilmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.8).

1936 yılı teftiş raporunda dikkat çeken önemli konulardan biri de Halkevleri ve yapmış oldukları faaliyetlerdir. İlk kez 1932 yılında kurulan Halkevleri; Cumhuriyet ideolojisinin geniş halk kitlelere ulaştırılması, (Çeçen, 1990:90) ülkenin sosyal ve kültürel kalkınmasına katkı sağlaması misyonuna hizmet etmiştir (Çeçen, 1990:95). Halkevleri tüzüğü'nün 1. maddesinde '*Halkevleri, kalplerinde ve düşüncelerinde vatan sevgisini kutsal sayan ve bundan heyecan duyanlar için toplanma ve çalışma yeridir. Halkevlerinin kapıları partiye kayıtlı olan olmayan tüm vatandaşlara açıktır*' ifadelerine yer verilmiştir (CHP Halkevi Talimatnamesi, 1932:5).

Maraş'ta Halkevi faaliyetleri 20 Şubat 1934 tarihinde başlamıştır (Gümüşalan, 2014:154). 1936 yılı içerisinde Maraş Halkevi faaliyetlerini devam ettirmiştir. Bu yıl içerisinde Halkevi faaliyetlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Dil Tarih Edebiyat Şubesi: Farklı konularda 15 kadar konferans vermiştir. Düzenlenen bu konferanslara 2.920 vatandaş katılmıştır.
- Ar Şubesi: 13 konser vermiş ve 48 tedansan, bir nişan töreni yapılmış ve bu toplantılarda 5.602 vatandaş bulunmuştur.
- Gösteri Şubesi: 12 gösteri verilmiş,9.240 vatandaş katılmıştır.
- Spor Şubesi: Üç spor kulübü açılmıştır. Bu kulüpler Maraş güreş cemiyetini oluşturmuş, her hafta pazar günleri memleketin birçok gencinin katılımıyla faaliyetlerde bulunmuştur.
- Sosyal Yardım Şubesi: Bu şube Maraş'ta çarşaf ve peçeyi kaldırmış, yoksullara 135 pardösü vermiş ve ayrıca da Halkevinde haftada bir defa parasız hasta bakılması işini temin etmiştir.
- Halk Dershaneleri Şubesi: Bu şubede Halkevi salonunda zehirli gazlar ve bunlardan korunma yolları hakkında kurs açmış ve bu kurslara 120 vatandaş katılmıştır. Ayrıca iki okuma evi ile iki de millet mektebi açılmıştır.

- Kitapsaray ve Yayın Şubesi: Bu şube Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve Kültür Bakanlığı'nın hediye ettiği kitaplarla kitapsarayda ki kitap mevcudunu arttırmış. Mevcut kitaplardan 1.076 vatandaşa faydalanmıştır. Bundan başka Maraş İli Coğrafyası isimli bir kitap hazırlanmış ve tetkik edilmek üzere CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilmiştir. Aynı zamanda Maraş İli gazetesi de Halkevi bünyesinde çıkarılmaya başlanmıştır.
- Köycülük Şubesi: Bu şube köylere çeşitli geziler düzenleyerek köylerin kalkındırılması konusunda halkı bilgilendirmiştir.
- Müze ve Sergi Şubesi: Tarih ve arkeoloji araştırmalarında bulunmuştur.
- Halkevi Yönetim Kurulu: 31 kez toplanmış ve oldukça faydalı kararlara imza atmıştır (Maraş Vilayet Gazetesi, 2 Temmuz 1936).

1936 yılında, Halkevinin kuruluşu dolayısıyla yapılan törenlerde yurdun pek çok yerinde yeni Halkevlerinin açılacağı duyurulmuştur. Sayıları 103'e ulaşmış olan Halkevlerine 32 tane daha ekleneceği, bu Halkevlerinin biriside Elbistan'da açılacağı belirtilmiştir. Bu durum Maraş için önemli bir gelişme olmuştur. CHP yurdun her yerinde halka bilgilendirici konferanslar vermeleri için milletvekillerini görevlendirmiştir. Bu vekillerden Adnan Menderes konferans vermek için Maraş'a gelmiştir. Halkevi salonunda verilen konferansa ilgi oldukça yoğun olmuştur. Adnan Menderes'in '*İnkılap ve İstiklal*' adlı konuşması gördüğü ilgiden dolayı Maraş gazetesinde yayınlanmıştır. Aynı yıl Halkevi bünyesinde Maraş sineması da faaliyetine başlamıştır. Sinemada gösterilen ilk film '*Vatandaş Silah Başında*' halk tarafından yoğun ilgi ile izlenmiştir (Gümüştalan, 2014:157).

1936 yılı Maraş teftiş raporunda Şevket Ödül'ün Maraş Halkevi ile ilgili şu değerlendirmeleri bulunmaktadır: Halkevi çalışmaları parti yönetim kurulu gözetiminde gerçekleşmektedir. Halkevi yeterli bütçesi olmadığı için il özel idare ve belediyeden aldığı desteklerle faaliyetlerini sürdürmektedir. Halkevinin ilerlemesi için gerekli olan ekonomik kaynakların hemen bulunması mümkün değildir. Halkevi yönetim kurulu üyeleri işlerinin uzmanı olan kişilerdir. Buna rağmen halkın isteksiz olması çalışmaların istenilen düzeyde olmasına engel teşkil etmiştir. Halkevinde katılımın az olduğu, birkaç toplantı dışında faaliyet bulunmamaktadır. Ayrıca Halkevi bünyesinde açılan dikiş yurduna il yönetim kurulu üyelerinden müdür olma vasfı taşımayan Bayan Nuriye'nin atanması, yurda devam eden öğrencilerin diplomalarının verilememesine neden olmuştur. Bu durumu düzeltmek için ise eski Vali Adil Bayman'ın enstitü mezunu olan kızı müdür yapılarak, öğrencilere diplomaları verilmiştir. Ödül'e göre liyakat ehli bir müdürün olmayışı ve yanlış yapılan işler dolayısıyla Halkevi bütçesi zarar görmüştür (B.C.A., 490.01/688.328.1.8).

Halkevi tüzüğüne göre Halkevi başkanlarının parti il yönetim kurulu üyelerinden seçilmesi gerekliliği bulunmaktadır (Çetin, 2018:97). Bunun yanında Ödül, şubelere hâkim ve Halkevlerini insanlara sevdirebilecek vasıfta kişilerin olmasını bir zaruret olarak ifade ediyor (B.C.A., 490.01/688.328.1.8). Maraş'ta, 1934 yılında Halkevinin kurulmasıyla birlikte açılan okuma evi ve kitapsarayı bulunmaktadır (Gümüştalan, 2014:227). 1936 teftiş raporunda okuma evine gazete okumaya gelenlerin olduğu, merkezden gönderilen kitapların tasnif edildiği fakat fikir faaliyetlerinin az olduğu belirtilmiştir (B.C.A., 490.01./688.328.1.8).

4.Maraş'ın Kazalarında Parti Müfettişinin Denetim Faaliyetleri

Maraş Vilayeti, 1925-1926 tarihlerinde yapılmış olan idari düzenleme ile Elbistan, Göksun, Andırın ve Pazarcık olmak üzere dört kazadan meydana gelmektedir (T.C. Devlet Salnamesi, 1925-1926:830-831). 1933 yılında Pazarcık, Maraş vilayetinden ayrılıp idari olarak

Antep'e bağlanmıştır (B.C.A., 490.01/496.1997.5.5). 1936 yılında Maraş'ı teftiş etmekle görevlendirilen Şevket Ödül Merkez kaza, Elbistan ve Göksun'u görev süresi içerisinde birer kez ziyaret etmiştir. Hava şartları ve ulaşımdaki sorunlardan dolayı Andırın kazasını teftiş edememiştir (B.C.A.,490.01/688.328.1.18).

4.1.Elbistan Kazası

Elbistan geniş ve bereketli ovaları, ovaları besleyen nehirleri, hayvancılık faaliyetlerine uygun geniş otlakları, 80.000 nüfusu ve Maraş vilayet bütçesinin büyük bir kısmını oluşturan geliri ile önemli bir yer teşkil etmektedir (B.C.A.,490.01/688.328.1.17). 1936 yılı teftiş raporunda Ödül, 1936 yılına kadar Elbistan da bir parti teşkilatının bulunmadığını belirtmiştir. Aynı yıla ait raporda, Elbistan kazası CHP yönetimi ve yöneticileri ile ilgili önemli bilgiler verilmiştir. Rapora göre, parti teşkilatının ilk yıllarında yönetimde olan Hacı Haliloğulları'nın usule uygun olmayan şekilde partiye kendi adamlarını kaydettikleri ve partiyi kendi tekellerinde tuttukları belirtilmiştir. Ödül'e göre; ahlaken zayıf, (B.C.A.,490.01/688.328.1.14) memurları rüşvete alıştırmak yolu ile elde ettiği paraları faizcilik ile arttıran ve bölgenin en zengini olan Kunduracı Tokuş Durmuş, muhalif oldukları Hacı Haliloğullarından görevi alarak partiyi iki yıl yönetmiştir. Her iki yönetim zamanında da ocak kongreleri yapılmamış fakat kongreler yapılmış gibi gösterilerek kaza idare heyetine getirilecek kişilerin seçiminde usulsüzlük yapılmıştır. Son yapılan kongrede kaza yönetim kurulu üyelerinden olan Durmuş, il yönetim kurulu başkanı Halit Onaran tarafından başkan yapılmamış ve devamsızlığı nedeni ile kaza yönetim kurulu üyeliğinden çıkarılmıştır (B.C.A.,490.01/688.328.1.15).

1936 teftiş raporuna göre Elbistan kazası yönetim kurulu üyeleri; Başkan Ahmet (Gavur Ahmet) olmak üzere, Belediye başkanı Doktor Hasan, Mustafa İnanç, Hacı Kadir, Bektaş, Ökkeş ve Ariften oluşmaktadır. Bu isimler hakkında Ödül'ün verdiği bilgilere göre üyeler ahlaken iyi bilinen kişilerdir. Başkan Ahmet; subaylık yapmış, deneyimli, görgülü, akıllı ve gururlu biridir. Fazla gururlu olmasından dolayı halk tarafından sevilmeyen bir yöneticidir. Ödül'e göre fazla gurur bir parti başkanının başarısına engel teşkil eden önemli bir eksiklik (B.C.A., 490.01/688.328.1.12). Ödül, parti teşkilatı ile hükümet görevlileri arasında iş birliği ve uyumun olmadığını belirtmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.13). 1935 yılında yeni yönetim kurulu parti prensiplerine uygun şekilde çalışmalarına başlamış fakat parti başkanı Ahmet ile Kaymakam Hikmet arasındaki ihtilaflar, parti işlerinin ilerleyişini olumsuz etkilemiştir. Bu ihtilafları fırsat bilen Tokuş Durmuş, Hacı Haliloğulları ile birlikte yönetim kurulu aleyhine çalışmıştır. Ödül'e göre; Kaymakam Hikmet çalışkan fakat muhteris bir gençtir. Kanunların kendisine verdiği yetkilerle belediyeler üzerindeki amirlik vazifesini hakkıyla yerine getirememiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.15). Ödül, tüm bunlara binaen Ahmet'in başkanlıktan çekilmesi ve kaymakamın değişmesinin Elbistan için hayırlı olacağını ifade etmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.17). Buradan anlaşıldığı üzere bu ihtilaflar parti ve Halkevinin gelişmesine engel olmuştur.

Teftiş raporunda ifade edildiğine göre, "...Elbistan CHP kaza yönetim kurulunun büro çalışmaları tüzüğe uygun yapılmamıştır. Kurul, toplantılarını düzenli yapmadığı gibi kurumların toplantılarını da teftiş etmemiştir. Elbistan kazasındaki ocaklar aktif olarak faaliyet göstermemektedir" (B.C.A., 490.01/688.328.1.13). Yine raporun devamında "ocaklara gereken önem verilmediğini, ocakların parti prensiplerini yaymak gibi önemli vazifelerini yerine getiremediğini" ifade etmiştir. Ödül, en merkezi nahiyelerdeki halkın dahi partinin faaliyetlerinden haberdar olmadığını, bunun Elbistan kazası için de söz konusu olduğunu

dolayısıyla Maraş'ın en önemli kazalarından biri olan Elbistan'a yeterince önem verilmediğini belirtmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.16). Nitekim yapılan bu bölgede yapılan çalışmalarda okuma yazma oranının düşüklüğü dikkat çeken konuların başında gelmektedir. Bölgede halkın cehalet içerisinde olduğu, kaymakam, hâkim ve öğretmenler dışındaki memurların kişisel menfaatlerini ön planda tuttukları yine bu raporda belirtilmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.17). Ödül'e göre; halk parti ve parti işlerine karşı ilgisiz olduğu için, (B.C.A., 490.01/688.328.1.16,) Elbistan'da parti örgütlerini hassasiyetle idare edecek ve denetleyecek nitelikli üye bulmak mümkün olmadığı belirtilmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.17). Elbistan'a bağlı köylerde ise "derebeylik ruhunun" hala devam ettiğini, zengin kişilerin parti nüfuzundan faydalanarak köylüyü ezdiğini, köylünün esnaf ve bölgenin ileri gelenlerinden biri olmadan hükümet dairesine giremediklerini dile getirmiştir. (B.C.A., 490.01/688.328.1.16). Raporda Elbistan kazasında yeterli düzeyde kültürel faaliyetin olmadığı belirtilmiştir. Bir adet spor kurumu mevcut olduğu fakat spor kurumunun faaliyetlerinin yeterli ve nitelikli olmadığı ifade edilmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.13). Halkevinin ise herhangi bir faaliyetinin bulunmadığı da belirtilmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.14).

Elbistan ile ilgili önemli değerlendirmelerin yapıldığı bu rapor bölgenin temel sorularını ortaya koyma noktasında önemli verileri içermektedir. Ancak bu raporlarda dile getirilen konular merkez-çevre ilişkileri bakımından cumhuriyetin ilk yıllarında gerekli kalkınma ve gelişme zorluğu çeken bölgelerin temel sorunlarını çözüme kavuşturulması konusunda yeterli ve uygulanabilir politikaların hayata geçirilmediğini de göstermektedir. Elbistan'ın iktisadi gelişimini sağlayamaması halkın refah düzeyini etkilediği gibi sosyo-kültürel gelişimini de olumsuz etkilemiştir. Ödül'ün teftiş raporunda belirttiği üzere; bu kazaya gereken önem verilirse, Cumhuriyet rejiminin vasıflarına haiz bir kasaba meydana gelebilir. Bunun için de kazanın sadece siyasi olarak değil, iktisadi ve kültürel olarak potansiyelinin değerlendirilmesi gerekmektedir (B.C.A., 490.01/688.328.1.17).

4.2.Göksun Kazası

Göksun, dağlık ve ormanlık, 3.000 nüfusu olan, yeni açılan bir yol ile Maraş'a bağlanmış uzak bir kazadır. Ödül raporunda Göksun ile ilgili tafsilatlı bir değerlendirmede bulunmamıştır. Rapora göre; kaza yönetim kurulu başkanı Hüseyin, okuma yazması yeterli olmayan fakat dinamik bir insandır. Yönetim kurulu üyeleri parti prensiplerini yayabilecek kabiliyette ve halk tarafından sevilen insanlardır. Yeterli olmayan fakat düzgün bir bütçeleri vardır. Bütçe kayıtları doğru tutulmuş ve giderler kayıt altına alınmıştır. Yönetim kurulu, toplantılar için küçük bir dükkân kiralamış fakat düzenli toplanılmamıştır. Parti kayıtlarının tutulduğu eski defterler titizlikle tutulmamıştır. Eski defterlerdeki muntazam olmayan kayıtları yeni defterlere geçirmişlerdir. Var olan kısıtlı imkânlarını kullanarak faaliyetlerini düzenli şekilde yapmaya çalışmışlardır. Yönetim kurulu ile belediye reisinin ilişkisi zayıftır. Belediye mensupları partiyeye kayıtlı değildirler. Köylülerin geçimlerini ormancılık faaliyetleri ile karşıladığını belirtmiştir. Yapmış olduğu değerlendirmede; göreve gelecek kaymakam, parti ve halk ile bütünleşir ve il yönetim kurulunun denetimini yaparsa bu kazada partiye ilginin uyanabileceğini belirtmiştir.

Raporun son kısmında Andırın kazasıyla ilgili 1935'te yapılmış olan kongre dileklerini incelerken vilayetten verilen bir cevapta Andırın kazasının vilayet merkezi ile olan bağlantısının sağlanmaya çalışıldığını ve Kadirli ile olan bağlantısının sağlanmış olduğunu ifade etmiştir. (B.C.A., 490.01/688.328.1.19.). Mevcut yol, hava şartlarından dolayı kullanılmadığı için

Andırın kazasına gidemediğini ve parti ile ilgili durumunun Göksun ve Elbistan'dan daha ileri olamayacağını belirtmiştir (B.C.A., 490.01/688.328.1.18.).

SONUÇ

Tek parti yönetiminin ülke genelinde hâkimiyetini hissettirdiği yıllarda, parti içi düzeni ve kontrolü sağlamak, parti çalışmalarını denetlemek ve halkın siyasi hayata katılımını belirlemek amacıyla kurulan parti müfettişliği yetki ve sorumlulukları bakımından önemli bir kurum olmuştur. Parti Teftiş Raporları, tek parti döneminin içinde bulunduğu merkez ve taşra siyasetine önemli katkılar sağlamıştır. Ülke siyasetinin oluşması ve parti politikasının ülke genelinde uygulanmasına birçok noktada yardımcı olmuştur. Halkın istek ve arzularının bunun yanında şikâyetlerinin taşradan merkeze iletilmesine imkân sunmuştur. Birtakım sorunlar ve ihtiyaçlar bu vesile ile çözüme kavuşmuştur. Bu durum parti müfettişliği kurumunun amacına uygun bir yeterlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Şehrin ve şehir halkının çözüme kavuşturulamayan sorunlarına rağmen halkın hükümete destek vermesi dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda halkın samimiyeti oldukça dikkat çeken bir husustur.

Tarihsel bir öneme sahip Maraş bölgesi ile ilgili Şevket Ödül'ün teftiş raporu; şehrin siyasi, sosyal- kültürel ve ekonomik yapısı ile ilgili döneme ait önemli veriler sunmuştur; Maraş'ta belediye binası inşaatı, halkevi inşası ve faaliyetleri, yol yapımı, mezarlık yapımı, kanalların ıslah edilmesi gibi birçok hususa değinilmiştir. Ayrıca bu raporda, parti politikasının yerel düzeyde ne kadar yansıtıldığının tespiti açısından da oldukça önem taşımaktadır. Teftiş raporlarının belirli format halinde düzenli şekilde sunulması, dikkat çeken önemli noktalardan biridir. Raporlarda merkez ve kazalara ait bilgiler ayrı başlıklar altında sunulmuştur. Ödül ise raporunda şahsi kanaatlerini de ayrı bir başlık altında sunmuştur. En ufak sorunların dahi kayıt altına alındığı bu raporlar bölge ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Aynı zamanda Maraş parti örgütlenmesinin parti üye kayıtları ve üyelerin parti teşkilatı içindeki çalışmaları hakkında bilgiler sunulmuştur; Yetersiz bütçe, nitelikli olmayan elemanlar ve bina eksikliğine rağmen üye ve azaların gayretle çalışmalarına devam ettikleri, zaman zaman ise kişisel menfaatlerin parti menfaatlerinin önüne geçtiği görülmektedir. Raporda dikkat çeken önemli hususlardan biri ise, muhafazakâr bir şehir olan Maraş'ta, parti üyeleri arasında kadın üyelerin olmasıdır. Yine şehrin siyasi yaşamına bakıldığında ise, nüfuzlu ve zengin ailelerin siyasete yön verdiği görülmektedir. Parti üyeleri genellikle iyi tahsilli şehrin ileri gelen ve zengin kimseleridir. Bu durum aynı zamanda şehrin ekonomik ve sosyal hayatını da etkilemiştir. Halkın temel geçim kaynağı tarımdır ve tarım arazileri şehrin belli başlı ailelerinin elindedir. Halk kendisini istihdam eden beyine karşı itaatkâr bir duruş sergilemektedir. Halk, beylerinin belirlediği politikaların destekçisi konumundadır. Bu duruma halkın eğitim seviyesinin düşüklüğü ve ekonomik açıdan zayıf olmasının etkili olduğu söylenebilir.

Raporda dikkati çeken önemli hususlardan biri de halkın maddi imkânsızlıklara rağmen eğitime verdiği önemdir. Rapor incelendiğinde merkez kaza yönetim kurulu üyelerinin eğitim seviyesi mevcut küçük bir Anadolu şehrine göre yüksektir. Fakat bu duruma kazalarda rastlamak mümkün değildir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren eğitimde büyük atılımlar yapılmış olsa da bunun küçük yerleşim yerlerine yansımaları zor görünmektedir.

Şevket Ödül'ün 1936 tarihli bu raporu incelendiğinde şehrin siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel durumu ile ilgili birçok hususa değinilmiştir. Dolayısıyla bu dönemde ülkede hâkim olan tek parti anlayışı, partinin politikalarını ve uygulamalarını en küçük yerleşim yerlerine dahi

ulaştırmaya çalışan bu sistemin uygulamalarının, ne kadar adil ve uygulanabilir olduğu parti müfettişlerinin bu raporlarında ortaya koyduğu bilgiler çerçevesinde farklı açılardan da değerlendirilebilmektedir.

KAYNAKLAR

1.Arşiv Belgeleri

- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 1, ek: 1.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 2, ek: 2.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 3, ek: 3.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 4, ek: 4.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 5, ek: 5.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 6, ek: 6.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 7, ek: 7.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 8, ek: 8.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 9, ek: 9.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 10, ek: 10.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 11, ek: 11.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 12, ek: 12.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 13, ek: 13.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 14, ek: 14.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 15, ek: 15.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 16, ek: 16.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 17, ek: 17.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 18, ek: 18.
- B.C.A., 490-01- 688-328-1- 19, ek: 19.
- B.C.A., 490-01-686-328-1-92, ek: 20.
- B.C.A., 490-01-686-328-1-93, ek:21.
- B.C.A., 490-01-686-328-1-97, ek:22.
- B.C.A., 490-01-686-328-1-98, ek:23.
- B.C.A., 490-01-00-496-1997-3,ek:24.
- B.C.A., 490-01-00-496-1997-5, ek:25.

3. Resmi Yayınlar

- CHP Halkevi Talimatnamesi, (1932), Ankara: Hâkimiyeti Milliye Matbaası.
- CHP Teftiş Talimatnamesi, (1931), Ankara: TBMM Matbaası.

T.C. Devlet Salnamesi (1925-1926), S.830-831.

4. Gazeteler

Maraş Vilayet Gazetesi, 4 Eylül 1934.

Maraş Vilayet Gazetesi, 4 Haziran 1936.

Maraş Vilayet Gazetesi, 2 Temmuz 1936.

Maraş Vilayet Gazetesi 9 Temmuz 1936.

Maraş Vilayet Gazetesi 29 Ekim 1936.

5. Kitap- Makale ve Tezler

Ahmad, Feroz , (2014). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Alpaslan, Erhan, Aydın, Tülay, (2015). “CHP Parti Müfettişi Mithat Aydın'ın Teftiş Raporlarına göre Maraş (1940-1942),” Cumhuriyet Tarihi Araştırmalar Dergisi, S.22, Ankara, ss.363-391.

Alpaslan, Erhan, (2018). Maraş'ta Sosyo-Kültürel ve İktisadi Hayat (1920-1950), Çukurova Araştırmaları Dergisi, S.4(2), Adana, ss.164-195.

Atalay, Besim, (2008). Maraş Tarihi ve Coğrafyası, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.

Aybars, Ergün, (2007). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, İzmir: Zeus Kitapevi.

Aydın, Tülay, (2018).” Tek Parti Döneminde CHP'nin Taşra Örgütlenmesi ve Merkez – Taşra İlişkileri (1935-1945), Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş.

Aydın, Tülay, (2019). “Tek Parti Döneminde CHP'nin Taşra Örgütlenmelerinde Güç ve İktidar Mücadelesi: Maraşlı Kadızade Ailesi,” Asia Minor Studies, C.7, S.1, ss.184-200.

Çeçen, Anıl, (1990). *Halkevleri*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

Çetin, Hüseyin, (2015). “CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Aydın”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Çetin, Süreyya, (2018). Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgelerine Göre Maraş 1923-1950, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

Doğan, Orhan, (2014).”Maraş'ın Kurtuluş ve Kahramanlık Mücadelesinin Millî Mücadeledeki Yeri”, Uluslararası Cumhuriyet Döneminde Maraş Sempozyumu Kahramanmaraş Belediyesi, ss.112-121.

Dursun, Tuncay, (2002). *Tek Parti Dönemindeki Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultayları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Erdoğan, Aydın, (2000). *Cumhuriyet Halk Partisi Tüzükleri Dünü Bugünü (1923-2000)*, Ankara: V Kitap.

Gökhan, İlyas, (2019). *Kahramanmaraş Tarihi Cilt I-II*, Niğde: Akbaba İletişim Matbaacılık.

- Gümüşalan, Nermin, (2014). *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Maraş (1908-1938)*, Ankara: Öncü Basımevi.
- Gümüşalan, Nermin, (2014). "Maraş Halkevi ve Faaliyetleri," *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.19, Ankara, ss,147-171.
- Karataş, Mehmet, (2004). "20. Yüzyılın Başlarında Maraş'ın Sosyo-Kültürel ve Ekonomik durumu", *Kahramanmaraş Sempozyumu (1894-1907)*, I. Kahramanmaraş Sempozyumu, ss.599-609.
- Karatepe, Şükrü, (2018). *Tek Parti Dönemi*, Ankara: Bir Binyıl Yayınevi.
- Karayaman, Mehmet, (2017). "CHP Parti Müfettişleri Raporlarına Göre Uşak (1935-1950)," *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, S.3, Uşak, ss. 459-496.
- Koçak, Cemil, (1992). "Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Parti Müfettişliği" *Tarık Zafer Tunaya'ya Armağan*, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, ss.458-494.
- Kopar, Metin. (2011). "CHP Teftiş Raporlarına Göre II.Dünya Savaşı Yıllarında Gaziantep" *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, S.3, Gaziantep, ss.1037-1055.
- Metinsoy, Murat, (2009). "Erken Cumhuriyet Döneminde Mebusların "intihap bölgesi" ve "teftiş bölgesi" Raporları," *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi* S.3, İstanbul, ss.103-169.
- Neziroğlu, İrfan, Yılmaz, Tuncer, (2013). *Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri 1920-1950*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Temizer, Abdurrahman, (1987). *Kahramanmaraş'ta Milli Eğitimin Dünü ve Bugünü*, Ankara: Kahramanmaraş İli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü.
- Turan, Murat, (2010). "Cumhuriyet Halk Partisinin Doğu Örgütlenmesi 1923-1950," *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Uyar, Hakkı, (2012). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Yetişgin, Mehmet, (2008), "Maraş Savunması: Amaçlar, Kişiler ve sonuçlar", *Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine*, KSÜ Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma Uygulama Merkezi, Yayın No:1, Kahramanmaraş, ss.281-294.

EKLER

Ek 1: Kaynak: BCA., Yer Bilgisi: Fon Kodu:490/01, Yer No:688.328.1. 1.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Genel Sekreterliği
sayı

11. 6- 1936

4
1849

C.H.P. Başkanlığına

Maraş

1.- Parti Genyönetkuru, Parti ve Halkevi örgütünü hazırladığı plâna göre arasız surette teftiş ettirmegi onaylamış ve bunun tatbikine geçen seneden başlamıştır.

2.- Kamutayın bu yaz azadında da - örneği evvelce size de gönderilmiş olan plâna göre - iliniz teftiş edilecektir. Teftiş edecek İspekter *Kırklarlı* Sayı *Şevket Ödül* dir. İlinize ne zaman gelip teftişe başlayacağını kendisi size bildirecektir.

3.- İspekter arkadaşın işini iyi yapabilmesi için lâzım olan yardımı ve kolaylıkları göstermenizi diler, sevgilerimi sunarım.

C.H.P. Genel Sekreteri
Kütahya Sayı

N. Penir

D3 whife

490	01			688	328	1
-----	----	--	--	-----	-----	---

1

Ek 2: BCA., Yer Bilgisi: Fon Kodu:490/01, Yer No:688.328.1. 2.

DEVLET ARŞİNLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİNİ

Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Sekreterliği
4/1849

Ankara:11.6.936

Şevket Ödül

Kırklareli sayı 1

- 1- Parti örgütünü arasız surette teftiş altında bulundurmaya karar vermiş olan Genyönkurul Kamutayın bu yaz azadında yapacağı teftişler için sisi de ispekter olarak ayırmıştır .
- 2- Teftiş yeriniz Maraş ilidir . Teftiş işlerini nasıl yapacağınızı bildiren öğrenek ve bu iş için İl parti başkanlığına yazılan tezkerenin örneği bağlıdır .
- 3- Ödeviniz Kamutayın bu yaz azadı içinde bitmiş ve raporunuz en geç önümüzdeki ikinciteşrin başında verilmiş olmasını dilerim.
- 4- Teftişe başlayacağınız gün hareketinizden bir hafta evvel doğrudan İl parti başkanlığına bildirilmesi yerinde olur .
- 5- Harcırah işleri için Genyönkurul muhasip üyesi ile görüşülecektir .
- 6- Güler yüze başarmanızı diler, sevgi ve saygılarımı sunarım.

C.H.P. Genel Sekreteri
Kütahya Sayı 1

N. Peker

Ek 3: BCA., Yer Bilgisi: Fon Kodu:490/01, Yer No: 688.328.1. 3.

-Cumhuriyet halk partisi genel sekreterliğine -

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİNİ

C. H. P. Genel Sekreterliği	
Constituante	1 Şubat 1936
Sayı: 1895	İş No:

Emirleriniz Üzerine Maraş ilinin Parti ve halk-evi örgütlerini teftiş ettim. Gördüklerimi,duyduklarımı plâna göre sıralıyor ve plân dışın-
da kalan görüşlerimi ,intibah rımı da ayrı arz ediyorum.

(Maraş ili)

PARTİ YÖNETİM KURULLARI :

- A) İlyönkurul üyeleri bu arkadaşlardır . Belediye reisi Doktor Hasan Sü-
kûti ,Avukat Hami,Şişman oğlu Arif ,Yazıcı oğlu Nedim,Üksüz oğlu Remzi
Çuhadar Oğlu Ali Rıza ,Öğretmen Bayan Refia,Terzi Bayan Nuriye .....
- 1- Doktor Hasan Sükûti-Mansup Belediye reisidir .Şimdiye kadar belediye gör-
meyen Maraşta iki sene içinde ehktrik yapmış ,yollar açmış ,pis dereleri
kapatmış ve yeni bir mezarlıkla bir de bağçe meydana getirmiş .
Dışarıdan gelme bir belediye reasının kendileri tarafından yapılamayan
işleri başarmasını çekemeyenlerle yeni bir mezarlık tesisinden sonra eski
mezar taşlarını kaldırım kenarlarında kullanırmış olmasından müteessir
olanlar birlegerek aleyhine cereyan uyandırmışlar ve bazı sui istimaler
işaa ve ihbar etmişler .Bu ihbar ve isnatları tahkik eden Mülkiye müfet-
tişi Bir yolsuzluk ve kanunsuzluk görmemiş .Sui istimal zanları bu su-
ret le ortadan kalkınca sosyal ahlâkı çok dürüst ve partiye kuvvetle bağlı
bir arkadaştır .
- 2- Avukat Hami: Memlekette pek sevilmiyor.menfaatına düşkün ve sosyal durumu
zayıf görüldüyor .
- 3- Şişman Oğlu Arif : Memleketin ileri gelen g zenginlerindendir .Rakipleri
parti otoritesini istismar edeceğini söylüyorlarsa da ortada böyle bir te-
gebbüs ve hareket mevcut değildir.
- 4- Yazıcı Oğlu Nedim: Aleyhinde en az söz söylenen ahlâkı,seciyesi düzgün
bir adamdır .

3

Ek 4: BCA., Yer Bilgisi: Fon Kodu 490/01, Yer No:688.328.1. 4.

(2)

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

- 5- Öksüz oğlu Remzi: Memleketin zenginlerinden ve müteassıplarından Hanefi oğullarındandır . Kollejde okumasına rağmen baba ocağına döner dönmez ailesine intibak edivermiş. Maamafi henüz genç olmasına göre ilerde faydalı bir eleman olacağı kanaati vardır .
- 6- Çuhadar Ali Rıza : Memlekette en çok çekıştirilen bir arkadaş. On iki sene evvel eski meb,us Tahsin tarafından ana ve babasının öldürdülmesinden sonra parti himayesinde telâkki edilen bu genç tahsilini ileri götürmemiş olmasına rağmen zekâ ve kabiliyeti ile parti elemanları sırasına girmiş ve belediye azalığı , ziraat odası reisliği gibi tüzüğün yazdığından fazla vazifeler almış. Son günlerde ehalinin de hisedar öldüğü çeltik fabrikasına Müdür olmuş. İdeal bir partici hissini uyandıran bu arkadaşın ahlâk durumu halk nazarında iyi görülmemektedir .
- Hususi hayatını sorup aramak vaziyetine düşmediğim halde pek çokları hatıta parti arkadaşları birer vesile ve zemin bularak bu çocuğun hususiye-tinden bahsettiler . Partide herkesden fazla vazife alan ve çalışkan bir arkadaşın hususi hayatının meğhul kalmaması noktasından muhitte zaaf ve ayıp sayılan cihetleri işarete mecbur kaldım.
- Bu arkadaş vaktile Suriyeden Maraşa gelen Şantöz bir Hıristiyan kadınla evlenmiş.karısının salâhı hal peyda ve tam bir ev kadını halini iktisap ettiğini muarızları dahi söyledikleri halde muhitte silinmez bir leke olarak görüldüyor ve gösteriliyor .
- Buna çok borçlu olması da ilâve edilerek aleyhinde söylenmedik söz bırakılmıyor .Halkın çoğu kendisini sevmemektedir .Oda kendisini sevdirmekten müstağni gibi bir tavur,gurur taşıyor ki bir partili için ştekilerden daha sayıf tarafı da budur .
- 7- Bayan Refia : Muhitinde çok sevilmiş ve sayılmış bir öğretmendir .
- 8- Bayan Nuriye: Maraşlı ve mütekat bir Defterdarın kızıdır . Halk nazarında özel durumu pek iyi değildir. Halkevinde ehliyetnamesi olmadığı halde müdürlüğe getirilmiş olmasını çok çekıştiriyor.Bu noktayı halkevi kısmında yazacağım.
- B) Parti Otoritesini istismar hareketleri yoktur . Şişman Arif ve Çuhadar Rıza hakkında söylenenler de muhakkak ve müspet değildir.

Ek 5: BCA., Yer Bilgisi: Fon Kodu 490/01, Yer No:688.328.1. 5.

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ (3)

- C) Yönetim kurul üyeleri arasında sevgi ve uygunluk vardır .Lâkin tam değildir.Ocak yönetkurullarından bazıları ilyönkurula emniyet ve muhabetle bakmıyorlar .
- D) Tüzükte yazılı olandan fazla iş alan yalnız Çuhadar Rızadır . İlyönkurulda belediye encümeninde üyedir ve ziraat odası reisidir .

CALIŞMALARI :

- A) İlyönkurul başkanı Vali olduğuna göre hükümet erkânı ile iş ve fikir birliği hasıl olmuş demektir .
- B) Büro çalışmaları düzgündür .
- C) Haftada bir toplanıyorlar ve kararları deftere geçirip imzalıyorlar .
- D) Eski defterleri muntazam değildir . Nümuneye göre hazırlanan yeni defterlere nakil suretile intikamına girmek üzredir .
- E) Kongraları tüzüğe uygundur .
- F) Kongranın bıraktığı işlerden Belediyeye ait olanlar yapılmıştır . Bazı köylerde mektep açılması hakkındaki dilekleri de köylüler mektep yaptığı takdirde muallim gönderilmek kaydile imhal edilmiştir .
- G) Parti Programını yaymak gibi esaslı vazifeler pek iyi yapılamamış,kitleyi ilgilendiren çalışmalar derece alamayacak kadar zayıf kalmıştır .
- H) Yönetim kurullarının toplantıları ara sıra teftiş edilmiş fakat bir düzen verilememiştir . Merkezdeki On yedi ocaktan ancak altısının toplantı yeri vardır . Bunlarda da üye kaydına mahsus eski bir defterle bir karar defterinden başka bir şey yoktur . Toplantıları da muntazam değildir . Bir geçirileri olmadığı için hesap defteri tutmaya lüzum görmediklerini söylüyorlar . yalnız iki ocakta birer cilt makbuz ve tahsil edilmiş pek az para vardır . Tahsiller tüzüğe uygundur . Ötekilerin yani toplantı yerleri olmayan ocakların defterlerini istedim. Ve yönkurul üyeleriyle görüştüm. Başkanların ev veya dükânlarında sakladıkları birer defterden başka şeylerini görmedim. Bunların hemen hepsi(Binamızda paramızda yok onun için toplanamıyoruz.bize bina bulunursa toplanırız) deyerek bina bulmak gibi ilk işleri bile merkezden bekliyorlar.Ésasen Maraşta On yedi mahalle ocağına hiçte lüzum yoktur . Beş altı semt ocağı daha iyi toplanır ve çalışabilir .
- Ocak yönetkurullarının pek çoğu ile toplu ve ayrı ayrı görüştüm. Saf ve temiz kalpli insanlar olmalarına rağmen hiç birinde bir partili heyecanı bulmadım.

ÜYE KAYDI :

- A- Üye kaydı tüzüğe uygun yapılıyor .

§